SALAHADDIN UNIVERSITY ERBIL

پەیوەندییە گشتییەکان / ئۆنلاین

قۆناخی دوو

پ.ی.د رزگار رەنجەرۆ

کورتە مێژووی پەیوەندییە گشتییەکان

ئامادەکردنی : پ.ی.د رزگار رەنجەڕۆ

هەزاران ساڵە و هەر لەگەڵ سەرهەڵدانی شارستانیەت دیارەدەی پەیوەندییە گشتییەکان سەری هەڵداوە لای گریکەکان (یونانیەکان) بە سێمانتیکۆس ناوبراوە واتە چۆنیەتی بەدەستهێنانی ئەو شتانەی کە مرۆڤ مەبەستییەتی ئەوەش پێناسەیەکە لە پێناسە سەرەتاییەکانی پەیوەندییە گشتییەکان .

یولیۆس قەیسەر ساڵی ٥٠ ی پ.ز کاروانسەرای ژیانی خۆی نووسیەوە بەناوی (قەیسەر و شەڕەکانی گالیک) تا بتوانێ کاریگەری خۆی لە ڕێگای ئەو نووسینە بڵاو بکاتەوە بۆ ڕازی کردن و متمانە بەدەستهێنانی خەڵکی ڕۆمان کە باشترین سەرکردەی ولاتە و سیاسەتمەدارانی ئەو کات بەردەوام بوون لە پیاهەڵدانی ڕۆڵە گرینگەکانی سەربازی قەیسەر لە شەڕەکاندا .

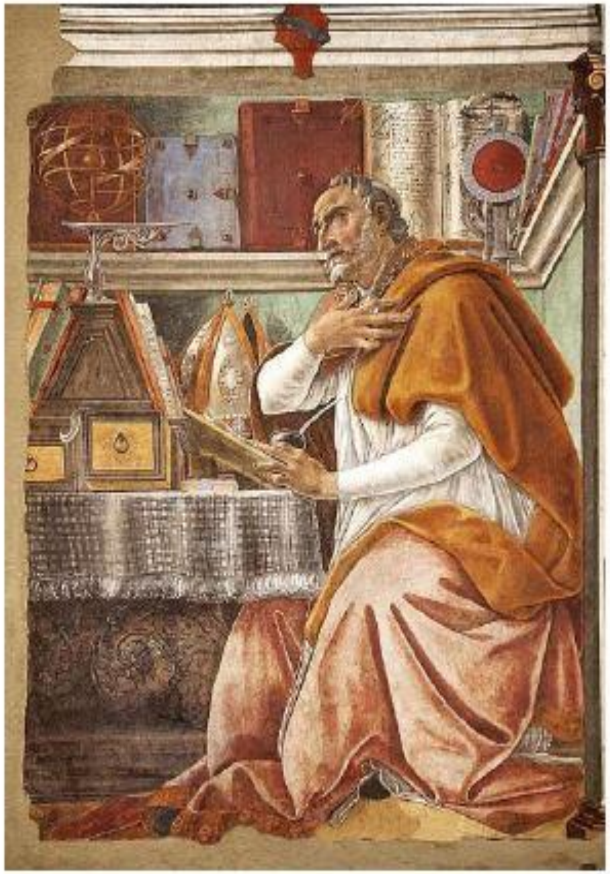

سالّی ٣٩٤ زاینی **قەشە ئاوگستین** کە پرۆفێسۆری ڕەوانبیژی بوو لە میلانۆ ی پایتەختی ڕۆژئاوای ئیمپراتۆریەتی ڕۆما پەیامی پیاهەڵدانی گەیاندە ئیمپراتۆر ، کەسایەتیەک بوو بە پلەی وەزیر بۆ پرۆپاگەندەی دادگای ئیمپراتۆریەت ، یەکەم کەسایەتیە کە بە بەرپرسی پەیوەندییە گشتییەکان دەژمێردرێ .

ساڵی ١٧٧٦ (**تۆماس پاین**) نامیلکەی (قەیران) ی بڵاوکردەوە بووە هۆی ئەوەی کە سەربازەکانی واشنتۆن بیر لە ڕاکردن نەکەنەوە و بەرگەی سەرما و گەرما و هەموو سەختییەکانی ژیان بگرن و لە بەرەکانی جەنگ بمێننەوە بۆیە بە لێزانترین نووسەری پرۆپاگەندەی سیاسی ناوی دەرکرد و خەڵک بروای بە نووسینەکانی دەکرد .

بێنژامین فرانكلین (١٧٠٦ – ١٧٩٠) بە یەكێك لە دامەزرێنەرانی وڵاتە یەكگرتووەكانی ئەمریكا دەژمێردرێت و لە زووربەی بووارەكانی زانست ڕۆڵی بەرچاوی بینیوە بە تایبەتی بواری سیاسی و دیپلۆماسی . فرانكلین بۆ رزگاربوون لە هەموو ململانێیە سیاسیەكان هەندی زاراوەی داهێنا و پەیڕەوی دەكرد لە گفتوگۆدا وەك (بە بڕوای من ، وای تێدەگەم ، وای دەبینم ، دەبێ وابێ) . فرانكلین پێش ماس میدیا دەستپێشخەر بوو لە پەیڕەو كردن و داهێنانی (پەیوەندییە تایبەتییەكان) كە ئێستا پێی دەگوترێ پەیوەندییە گشتییەكان .

له ناوەڕاستی سەدەی ١٩ **پ.ت بارنووم(فینیەس تایلەر بارنووم** (١٨١٠ – ١٨٩١)

وەک رۆژنامەوان و بازرگان و کەسایەتییەکی ناوداری ئەمریکا توانی پەیوەندییەکانی لەگەڵ جەماوەر زۆر پتەو بکات و مۆزەخانە و سیرک و باخچەی ئاژەلان دابمەزرێنێ لە کاروانسەرای ژیانی دا نووسیویەتی کە ئامادەم هەزاران جار لەگەڵ رۆژنامەکان بدوێم چونکە دەزام بێ سوود نیە و کاریگەری خۆم هەیە لەسەر جەماوەری ئەمریکا .

ولیەم هێنری سیوەرد (١٨٠١ – ١٨٧٢) کە ساڵی ١٨٦١ سکرتێری ڕۆژنامەوانی لینکۆڵنی سەرۆکی وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا بوو سوودێکی بێ پایانی لە ڕاگەیاندن بینی و جەماوەرێکی زۆری پەیداکرد و هەمیشە بە هاوڕێکانی دەوت (دۆست و هاوڕێ پێش جەنگیش هەر هەیە بۆیە بۆ ڕۆژنامەکان دەدوێم چونکە جەماوەری زۆریان هەیە گرینگ گەیاندنی پەیامەکەمە ئاساییە ئەگەر هەزار جاریش لێدوان بدەم تاکو پەیوەندییە گشتییەکان پەرە بستێنێت)

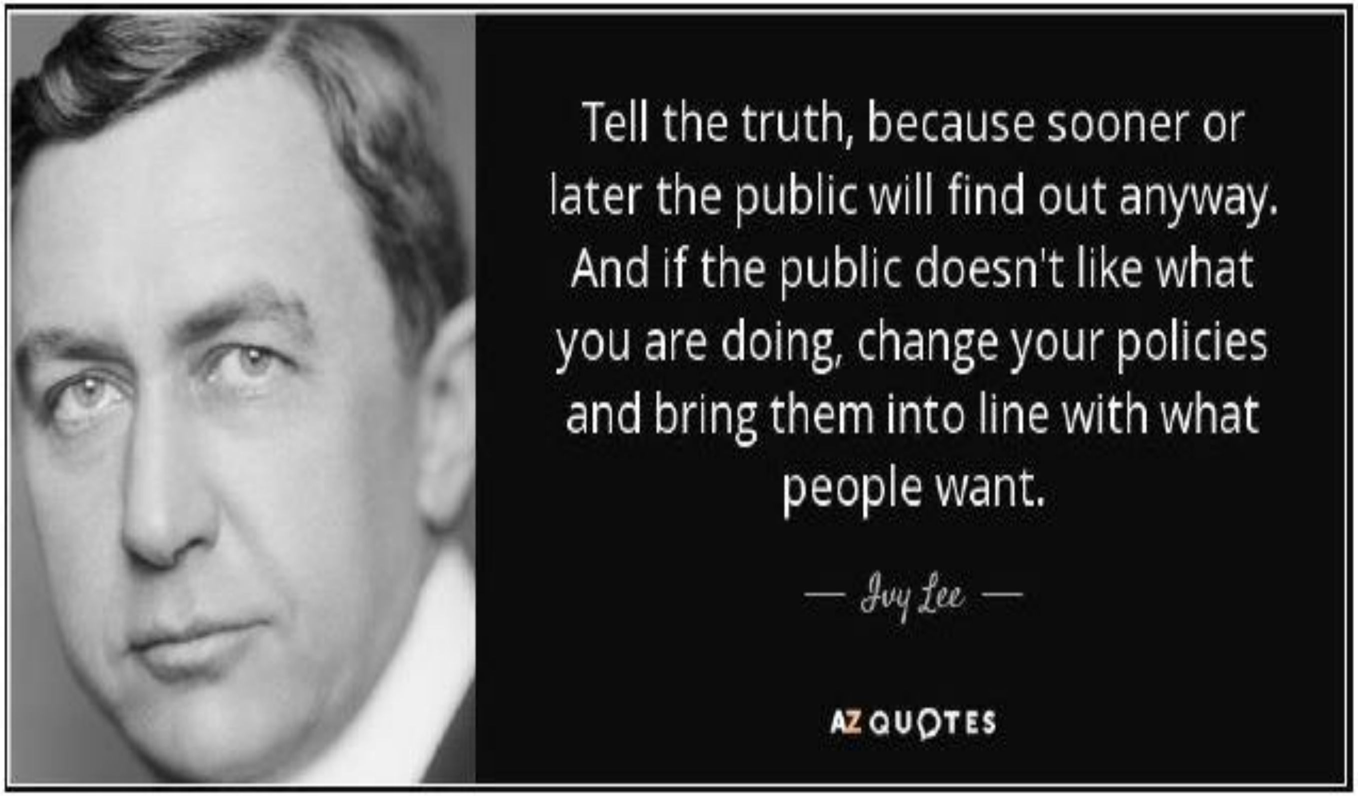

ئیڤی لیدبێتەر لی (١٨٧٧ – ١٩٣٤) پسپۆری چاپ و بڵاوکردنەوە هەروەها بە داهێنەری پەیوەندییە گشتییەکانی سەردەم (مۆدێرن) دەژمێردرێت . ساڵی ١٩٠٣ پەیوەندییە گشتییەکانی بە فەرمی وەک پیشە و پسپۆری کەوتە کار زۆر لە کۆمپانیا مەزنەکانی ئەمریکا پەنایان بۆ ئیڤی لی دەبرد وەک ڕاوێژکار سوودیان لە

ئامۆژگارییەکانی دەبینی ناوادارترینیان جۆن د. ڕۆکفێلەری بازرگان کە دەستی بەسەر ٩٠% کۆمپانیا نەوتیەکانی ئەمریکا داگرتبوو پەیوەندییە گشتییەکانی لا گرینگ بوو بۆ مەبەستی فراوان کردنی دەسەڵاتی .

ئیڤی لی لە بواری پەیوەندییە گشتییەکاندا ئەو پرینسیپانەی لێ بەدیدەکرا :

١ - ڕاستگۆیە

٢ - وردبینی لە پێشکەشکردنی ڕووداوەکان

٣ - بەڕێوەبەری پەیوەندییە گشییەکان دەبێ لە بڕیارەکانی کارگێریدا کاریگەری هەبێت

ئیڤی لی پێناسەی پەیوەندییە گشتییەکان دەکات دەڵێ : پەیوەندییە گشتییەکان واتە پەیوەندییەکی ڕاستەقینەی کۆمپانیاکان بە خەڵکەوە ئەو پەیوەندییەش وا پتەو بێت هەر تەنها قسە نەبێ ، کۆمپانیا دەبێ ئەرکەکانی چاک ئەنجام بدات تا متمانەی خەڵک بە دەست بێنێ .

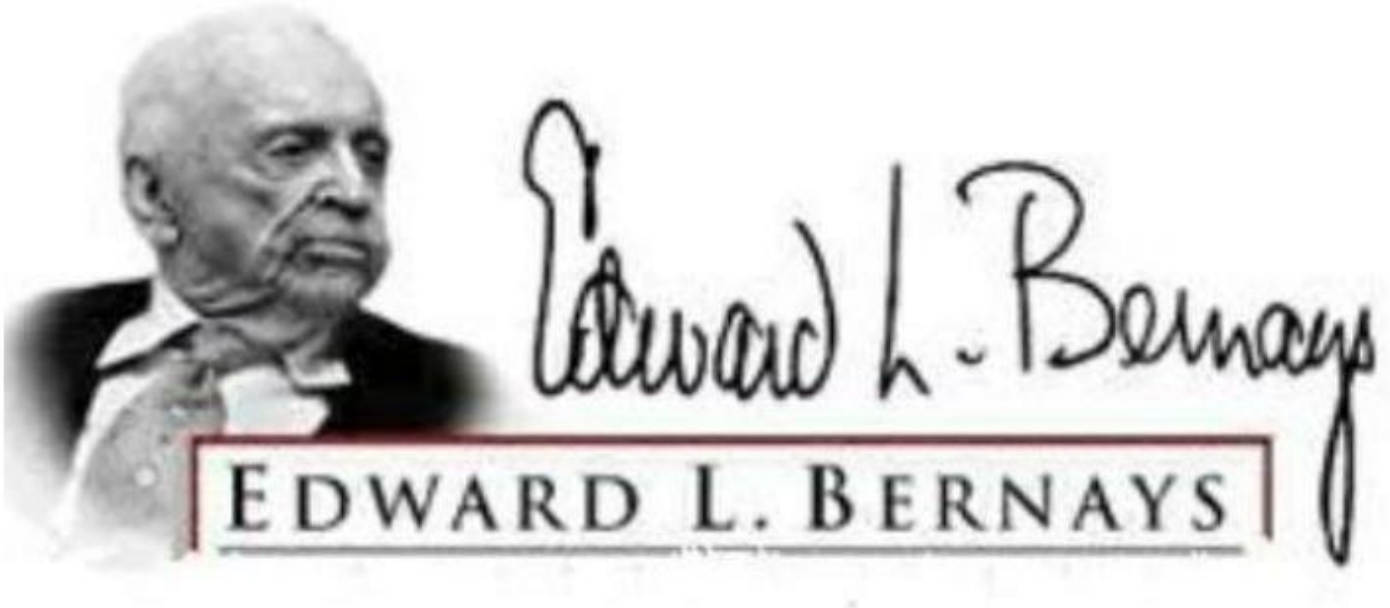

ئێدوەرد بێرنایز (١٨٩١ – ١٩٩٥) لە ڤییەنا لەدایک بووە و لە تەمەنی یەک ساڵی دایک و باوکی بۆ ئەمریکا سەرهەڵدەگرن و لە نیویۆرک دەست بە خوێندن دەکات ساڵی ١٩١٢ بڕوانامەی بەکەلۆریۆس لە کشتوکاڵ بەدەست دێنێ کەچی ڕوو لە ڕۆژنامەوانی دەکات چەندین پەرتووک دەربارەی پرۆپاگەندە و پەیوەندییە گشتییەکان بڵاودەکاتەوە و دەبێتە ڕاوێژکاری ڕۆژنامەوانی زۆر لە کۆمپانیا زەبەلاحەکانی ئەمریکا و سەرۆکی ئەمریکا جۆن کاڵفن کۆڵدیج(١٨٧٢ - ١٩٣٣)ڕاویژی پێکردووە ، بێرنایز لە ئەمریکادا بە دامەزرێنەری پەیوەندییە گشتییەکان و پرۆپاگەندە دەژمێردرێت ساڵی ١٩٢٣ لە پەرتووکی (بە کریستاڵی کردنی بیروباوەڕی جەماوەر) کۆمەڵێک خاڵی گرینگی وەک پرنسیپ بۆ پەیوەندییە گشتییەکان دارشتووە گرینگترینیان ئەمانەن :

١ - ناساندن و ڕوونکردنەوەی کەسی دیاری کراو بۆ جەماوەر .

٢ – ڕوونکردنەوە و دڵنیا بوونی جەماوەر لە کەسە دیاریکراوەکە .

ئیڤی لی و ئێدوارد بێرنایز جەخت لەو بیروبۆچوونە دەکەنەوە کە پێویستە کۆمپانیاکان بەرپرسیاریەتی کۆمەڵایەتی لە ئەستۆ بگرێت و ڕاستگۆ بێ لە جیاکردنەوەی چاک و خراپ .

هەندێ لە بیروبۆچونەکانی بێرنایز بۆ پەیوەندییە گشتییەکان :

١ – پەیوەندییە گشتییەکان دەبێ خزمەتی گشتی لە خۆ بگرێت .

٢ – پەیوەندییە گشتییەکان دەبێ گەشە بە بیری نوێ و پێشکەوتن بدات .

٣ - پەیوەندییە گشتییەکان دەبێ هەوێنی ویژدانی گشتی بێت .